

30 juni 1972

ONZE AANPASSING AAN EEN VERANDEREND MILIEU

Goedenavond, vrienden.

Zoals gebruikelijk moet ik u er aan het begin van de bijeenkomst op wijzen dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. Van u wordt verwacht dat u zelf nadenkt en uzelf een oordeel vormt. Wat het onderwerp betreft: dit kan heden vanuit de zaal worden gesteld. Hebt u een suggestie?

ONZE AANPASSING AAN EEN VERANDEREND MILIEU

Wie spreekt over een materiële en geestelijke aanpassing aan een veranderend milieu, moet zeker wanneer hij wat ouder is, er rekening mee houden dat je je eigen gewoonten maar moeilijk wijzigt. Iemand die 30, 40, 50 jaren lang hetzelfde gedacht en gedaan heeft, kan niet opeens veranderen. Probeer je het toch, dan beginnen de moeilijkheden pas goed. Je weet nu niet meer hoe te reageren, de remmen vallen in vele gevallen weg, je hebt geen innerlijk houvast meer en weet niet goed meer raad met de wereld. Het is dus beter je maar, zover het mogelijk is, bij de oude gewoonten te houden. Tegenover dit zoveel mogelijk gelijkblijvende leven en reageren staat echter het feit dat de wereld voortdurend sneller en meer verandert. Laat ons enkele punten aanhalen.

De wereldbevolking neemt ontzettend snel toe. Daarmede nemen ook de moeilijkheden op de wereld in een ongeveer gelijk tempo toe. Nu was vroeger alle leven heilig. Preconceptie was zondig, ondenkbaar. Nu is het anders en wanneer dit dan bovendien nog gepaard gaat met een steeds groter wordende vrijheid van seksueel gedrag, zo kan ik mij best voorstellen dat heel wat mensen daarmee geen raad weten. Toch wordt van hen niet verwacht dat zijzelf zich daarmee bezighouden, dit zelf in de praktijk brengen. Het enige waarmee zij rekening dienen te houden is het volgende: kinderen worden in de wereld langzaamaan voor de gemeenschap eerder een last dan een vreugde, want er zijn al te veel mensen. Dit heeft in het geheel van de maatschappij zijn invloed. Het is echter logisch dat, wanneer je de voortplantingsfunctie van de mens op de achtergrond gaat schuiven, het genot dat eveneens in het seksuele een rol speelt, sterker op de voorgrond komt. Dit is een normaal verschijnsel dat je voor jezelf wel niet hoeft te onderschrijven, maar dat je aan de andere kant niet kunt onderdrukken, weg kunt praten, of tenietdoen.

Dergelijke radicale veranderingen treffen wij ook elders aan, bijvoorbeeld in het verkeer. Eens had men alle ruimte. Zelfs toen de auto kwam, reed eenieder zoals hij dit wilde, zonder dat een rijbewijs noodzakelijk was. Allen die binnen de gemeente reden, moesten zich echter wel laten vergezellen door een voorloper te voet, die overdag een rode vlag droeg en 's avonds een rode lantaarn. De auto was een uitzondering voorbehouden aan de zeer rijken en de zeer sportieven. In uw dagen echter sta je in de steden en daarbuiten voortdurend tegenover een voortrazende stroom van blik, die geen rekening meer houdt met anderen en alleen maar zo snel mogelijk voort wil gaan. Nu houdt men geen rekening meer met je. Daaraan kun je niets veranderen. Voor degenen die de blikstroom over wil steken, is er maar een enkele oplossing: de voetganger moet meer geduld hebben dan eens. De verhoudingen hebben zich gewijzigd en je zou zelfs als oudere moeten beseffen dat je niet meer kunt verwachten dat het verkeer met jou, je traagheid en je onverwachte richtingsveranderingen rekening houdt. Het leefklimaat is de laatste 100 jaren steeds onvriendelijker geworden. Dat geef ik de ouderen graag toe.

Maar dit veranderde leefklimaat heeft toch ook weer zijn goede zijden: de mensen zijn wat eerlijker, wat opener, zij zijn minder slaafs. Zij proberen zich en anderen meer duidelijk te maken waarom het eigenlijk gaat. Nu kun je wel zeggen: alles wat de jongelui nu doen konden wij ons toch vroeger niet permitteren. Je kunt als oudere uitroepen: de jongeren zouden moeten begrijpen dat wij vroeger gevochten hebben voor dat, wat zij nu hebben. Maar voor hen is de toestand van het heden normaal. Je moet gewoon begrijpen dat de wereld rond je verder gaat en geen rekening houdt met het verleden. Wil een oudere in deze wereld niet geheel achter opgeraken en nog meetellen, wat een begrijpelijk streven is, zo doet hij er beter aan zo goed mogelijk het nieuwe te begrijpen, dan het te imiteren. Er is niets zo belachelijk als een oude opoe die besluit toch maar met een minirok te gaan lopen, of een ouderwetse stijve grootvader die opeens besluit hip te worden. Je moet weten waar je staat. Oriëntatie in de snel veranderende wereld betekent niet dat je je eigen waarden dient prijs te geven. Het betekent echter wel dat je dient in te zien, dat die waarden voor anderen niet meer aanvaardbaar of voldoende zijn.

Een van de meest opvallende problemen van deze aard in uw dagen is het kerkelijke probleem. Wanneer wij kijken naar de mensen die - neem mij niet kwalijk - altijd zijn uitgegaan van een slaafse gehoorzaamheid van de gelovigen aan een leergezag, zo zien wij dat zij niet kunnen verwerken dat de gelovigen van deze dagen graag ook voor zich eens over de dingen nadenken en het leergezag zullen aanvechten, wanneer dit volgens hen niet juist of logisch is. Men heeft dan de neiging te stellen dat men het leergezag nog strenger dan voorheen dient toe te passen. Want, zo redeneert men, mogelijk wordt onze kerkgemeente dan wel wat kleiner, maar onze kerk moet goed en juist blijven. Waarmee men echter alleen bereikt dat de ontkerstening, een van de vele verschijnselen in deze dagen steeds verder voortschrijdt. Men zou moeten begrijpen dat een dialoog, zelfs wanneer je daarmee niet onmiddellijk iets bereikt, en het dulden van afwijkende inzichten, onvermijdelijk is indien je nog iets als een kerk in stand wilt houden.

En in de politiek geldt dit al precies zo: Men spreekt over de depolitisering van de moderne mens. Deze is inderdaad wel een feit. Maar vraag je eens af, hoe men daartoe komt? Vroeger ging men uit van het standpunt dat de voormannen precies wisten wat voor de mensen goed en noodzakelijk was. De kiezers stonden als een gesloten blok achter hen, of zij nu een pet of een boord en bolhoed droegen, zij dachten niet verder na, zij aanvaardden gezag en stonden door dik en dun achter hun leiders. De mens van heden echter gaat niet uit van het standpunt dat zijn voormannen heus wel weten wat het beste is, maar vraagt zich eerder af: wat doen zij eigenlijk? U staat mogelijk nog achter uw leiders en meent dat men toch geen kritiek kan hebben op zaken waar men te weinig van af weet om erover mee te praten. Mogelijk hebt u, zeker wat u betreft, hierin wel gelijk. Maar kunt u het anderen kwalijk nemen dat zij zelf zijn gaan nadenken en er weinig voor voelen zonder meer en ijverig achter de voormannen aan te lopen, terwijl zij voor zich het gevoel hebben dat alles steeds meer verkeerd gaat? Neemt u het hen kwalijk dat zij zich vaak geheel terugtrekken en geen interesse meer hebben voor het politieke spel, wanneer zij zich machteloos voelen om ook maar enige werkelijke verandering en verbetering tot stand te brengen?

Geestelijk zien wij soortgelijke ontwikkelingen. Vroeger onderwierp de mens die zich geestelijk wilde ontwikkelen, zich aan een bepaalde discipline en daarmee basta. Indien de discipline wat uithaalde, zo sprak men van de genade Gods en zo zij niets uithaalde sprak men tot zich en de wereld: God zal het mij ten goede houden dat ik niets bereik want ik doe trouw mijn plicht. Eens zal God mij hiervoor wel belonen. In uw dagen vragen de mensen werkelijke resultaten. Zij hebben het geduld niet te wachten of er misschien ooit eens iets in hen zal veranderen en het liefste zouden zij instant bewustwording in poedervorm ontvangen, daar dit eenvoudig is in te nemen. Zij zijn geneigd te stellen: indien ik het begeerde in een ingewikkelde discipline niet binnen korte tijd kan vinden, zo zoek ik het liever op mijn eigen wijze. Er komen dan ook steeds meer mensen die stellen dat je je nergens geheel moet binden, dat elke vaste en blijvende binding uit den boze is. Zij stellen dat je eerder geheel vrij moet zijn en overal dient te neuzen. Voor de christenen is dit natuurlijk al een verschrikking, vooral wanneer dan bovendien geciteerd wordt: onderzoekt alle dingen, doch behoudt alleen het goede. Christelijke leraren verzetten zich tegen deze opvattingen vaak met alle macht die zij maar op kunnen brengen.

Overigens kan ik dit wel begrijpen, want wanneer men het christendom in zijn huidige vorm gaat onderzoeken en alleen het goede daarvan wil behouden, blijft er niet zo heel veel van over.

Hetzelfde geldt overigens voor de politiek: wie hier onderzoekt, zal er wel degelijk soms iets goeds in vinden, maar daarnaast vele verkeerde en misleidende dingen aantreffen. Iemand van het oude stempel kan deze dingen mogelijk niet geheel verwerken. Hij kan deze veranderingen niet aan. Maar dan dient hij te beseffen: Ikzelf hoef toch niet te veranderen? Ik kan ook verder mijn kerk, mijn partij, trouw blijven, mijn oude zeden voor mijzelf handhaven als ik die maar niet aan anderen opdwing. Aanpassing aan de snelle veranderingen in het milieu, geestelijk, verstandelijk en moreel kun je gemakkelijker verwerken, wanneer je maar begrijpt dat wat in jouw ogen goed is, dit in de ogen van anderen nog niet hoeft te zijn.

Vervelender worden de dingen, wanneer wij ons bezig houden met de materiële veranderingen. Om met enkele eenvoudige punten te beginnen: In het verleden was het niet zo belangrijk dat men vuil loosde in de vrije natuur. Er was ruimte genoeg. En als een fabriek dan eens bijzonder vuil afvalwater loosde, dan was dit mogelijk één enkele fabriek in een gehele provincie. Wat maakte dat uit, de natuur kon dit gemakkelijk aan. Wie meent dat men het volste recht heeft om ook nu de oude methoden te volgen, daar het immers altijd goed is gegaan, wordt geconfronteerd met het feit dat er in de plaats van een enkele fabriek nu mogelijk dertig of veertig zijn die zo handelen. En wat dezen allen gezamenlijk lozen is net genoeg om het milieu aan te tasten. Wat betekent dat de natuur zich niet meer geheel kan herstellen met eigen middelen. Het wordt dus elke keer weer slechter.

Hetzelfde geldt voor de atmosfeer. Denk eens aan de luchtvervuiling en milieuaantasting die ontstaat door reuzevliegtuigen die, als je ze nog eens nader bezielt, werkelijk niet zo bijzonder noodzakelijk of rendabel zijn. Zeker, je spaart wat op je personeel. Of je nu duizend passagiers vervoert met een enkel of met meerdere vliegtuigen en of dit nu werkelijk een uur sneller of langzamer gaat, maakt werkelijk in de praktijk niet zo heel veel uit. Wel echter verbruikt het grote vliegtuig rond 10 maal zoveel zuurstof als het geval zou zijn bij een vervoer van dezelfde 1000 mensen met 10 kleinere vliegtuigen. Het loost een grotere hoeveelheid schadelijke gassen, vooral bij het starten en landen. Het produceert veel meer lawaai. De voorstanders stellen echter: wij moeten vooruitdenken. Er zal een tijd komen dat iedereen zal willen vliegen. Mogelijk waar, maar daarvoor heeft men reeds de atoombom. En bovendien: voor werkelijk massavervoer zou men meer hebben aan kleinere vliegtuigen die immers minder landingsbaan nodig hebben en dus op meer vliegvelden zouden kunnen landen.

Ook hier denken de mensen kennelijk in termen van een reeds verleden tijd. Men redeneert: het is nuttig en bovendien is de wereld er voor iedereen. Dat is wel waar. Maar wanneer je nu een onevenredig groot stuk van die wereld neemt voor jezelf of je eigen belangen, komen anderen daardoor steeds meer tekort. En zover is het al gekomen. Een mens is gewend te denken in de termen van zijn eigen belangen en voorkeuren. Wat weer betekent dat het voor zeer veel mensen wel buitengewoon moeilijk is zich aan te passen bij de veranderingen die in het milieu ontstaan.

Zeker, wij zien dat heel wat jongeren de veranderingen aardig aankunnen. Maar kijk eens naar de ouderen, vooral naar hen die in de dichtbezette stadskernen wonen en let eens op: astma, longaandoeningen. Toename van het zich voordoen van kanker. Wij constateren dat deze mensen ook in toenemende mate psychische en reumatische moeilijkheden vertonen. Kennelijk leven zij in een milieu dat aantastend werkt op hen, een wereld waarin zij geen juiste plaats, geen evenwicht meer weten te vinden. Een enkele werkzame raad kun je hen slechts geven: vermijdt vooral overbelaste omgevingen. Want je kunt het milieu niet opeens veranderen.

Aan de andere kant: zo je de zaken niet onmiddellijk recht kunt zetten, moet je protesteren. Maak steeds weer luidkeels en zo snel mogelijk kenbaar, wat er volgens jou fout is. Er zijn zoveel dingen, waar de mensen gewoon aan voorbij gaan, niet, omdat zij er niets aan zouden willen of kunnen doen, maar omdat zij eenvoudigweg niet kunnen begrijpen, dat dit voor anderen overlast betekent of onaanvaardbaar is.

En houdt rekening met de feiten waaraan anderen voorbijgaan en wijs hen erop. Om u een voorbeeld te geven: In deze tijd lopen steeds meer mensen met een kunstgebit. Dat is begrijpelijk, de voeding die men gemeenlijk geniet, bevat vele voor het gebit schadelijke stoffen en zelfs als je dit zou willen, kun je in vele gevallen niet voorkomen dat het gebit wordt aangetast. Het kunstgebit is dus voor velen onvermijdelijk geworden. Maar dan moet je ook zorgen, dat je werkelijk een goed kunstgebit draagt. Want reeds enige tijd geleden is gebleken dat bij het regelmatig gebruiken van kunstgebitten die niet goed zijn afgewerkt of scherpe kanten hebben, er onevenredige druk wordt uitgeoefend op de weefsels in de mond. Hetzelfde geldt voor het dragen van niet goed passende kunstgebitten. Het gevolg kan mondkanker zijn. In bepaalde landen komt mondkanker steeds meer voor en wel vooral bij die delen van de bevolking die slechte gebitten dragen, of met beschadigde tanden - scherpe kanten - rond lopen. Tezamen met de voeding schijnen dergelijke weefsel beschadigende zaken het optreden van kanker in de mondholte te bevorderen.

Maar de meeste mensen denken: zolang het maar netjes staat. Deze mentaliteit blijkt ook steeds weer, wanneer het gaat om het voorkomen van een verdere aantasting van het natuurlijke milieu. De regeringen met hun maatregelen en hun deskundige commissies doen mij maar al te vaak denken aan onzindelijke huisvrouwen die alle vuil onder het vloerkleed vegen. Dat kun je natuurlijk een tijdlang, doen, maar op een gegeven ogenblik zit je met de tafel tegen het plafond. En dan is het de vraag of je de rommel nog werkelijk in redelijke tijd op kunt ruimen.

Men begrijpt in uw dagen kennelijk maar zelden dat je, wanneer een ingrijpen noodzakelijk is, er beter aan doet onmiddellijk en zo doeltreffend mogelijk in te grijpen. Men onderzoekt alles degelijk, dat geef ik toe. Zo heeft men geconstateerd dat de auto's voor een groot deel van de in alle grote steden optredende milieuvervuiling aansprakelijk zijn. Maar wanneer je dit constateert en zelfs publiceert, verandert daar dan iets mee? Hier was de reactie, dat zowel auto's als het rijden daarin duurder moeten worden gemaakt. Voor Moloch Staat is dit natuurlijk aangenaam: zij krijgt dan weer middelen om haar tekorten verder uit te breiden op kosten van anderen. Maar denkt u nu werkelijk dat er daardoor zoveel minder gereden zal worden?

Toch zal hiervoor op korte termijn een oplossing gevonden moeten worden. Nu, en niet over 20 jaren, want dan is het werkelijk te laat. De enige oplossing die op korte termijn werkelijk effect kan ressorteren, is het verbieden van alle gemotoriseerd verkeer in grote delen van bevolkingsagglomeraties. Indien men bv. alle verkeer in de kern van Den Haag verbieden zou, zouden de verkeerscongesties, die vooral tijdens de spitsuren de lucht vergiftigen, niet meer voorkomen, daar een groot deel van deze drukte nu eenmaal veroorzaakt wordt door mensen die elke dag alleen maar naar kantoor en terugrijden. Ik vind het natuurlijk vervelend voor hen dat zij niet meer met hun auto naar kantoor kunnen gaan in dat geval. Aan de andere kant is er openbaar vervoer, dat hen goedkoper maar met iets meer moeite hunnerzijds naar hun bestemming kan brengen.

Dat openbaar vervoer is ook al zo iets. Volgens de oude mentaliteit gaat men er nog steeds van uit, dat dit vervoer zo mogelijk winst dient te geven en in ieder geval een zo klein mogelijk tekort van exploitatie op mag wijzen. Wat men zich niet schijnt te realiseren, dat zelfs, indien men bij het treffen van stringente maatregelen, en het gehele openbaar vervoer gratis zou maken, dit voor de gemeenschap als geheel nog een grote besparing zou betekenen. Het zal velen moeite kosten zich aan een dergelijke wijze van redeneren aan te passen, hoe noodzakelijk dit ook m.i. zal worden. De ouderen zeggen al snel: de mensen moeten toch in ieder geval het grootste deel betalen van de kosten, want het is niet redelijk dat anderen, de belastingbetalers, dit voor hen moeten doen. Bovendien kun je de mensen niet gratis in de trams enz. laten. Denk eens aan de kinderen die dan voor niets steeds maar heen en weer gaan reizen. Dat wordt één grote ellende. Goed. Neem aan, dat dit 1 à 2 jaren inderdaad het geval zal zijn. Daarna is de aardigheid er ook van af en zal men tot een steeds rationeler gebruik van het openbaar vervoer komen. Reeds binnen die periode zal echter aan velen duidelijk zijn geworden dat het openbaar verkeer inderdaad als een goede vervanging voor het persoonlijk vervoer kan dienen.

En indien men op betaling van dit vervoer blijft staan, zo zal blijken dat met een vergoeding per gemaakte rit, die heel wat minder is dan nu geldt, het gehele openbaar vervoer werkelijk rendabel kan zijn. Een argument dat velen meer zal aanspreken dan de verbetering van het milieu die bereikt wordt op deze wijze.

Vreemd genoeg bestaat naast het steeds weer klinkende argument dat alles rendabel moet zijn, ook altijd weer het woord subsidie. Dit schijnt men als een soort tovermiddel te beschouwen, waarmee alle moeilijkheden uit de weg kunnen worden geruimd. Kunnen kranten niet meer rendabel zijn? Dan subsidie. Waarbij op de achtergrond de gedachte speelt: als Jan niet wil lezen, zo zorgen wij er voor dat wij hem het nodige geld toch wel uit de zak kloppen. En als hem dat niet bevalt, moet hij maar gaan lezen. Juist hier zou men naar andere oplossingen moeten zoeken, zoals: een inhoud die voor meer mensen aantrekkelijk is, een efficiënter redactiebeleid, een gezamenlijk inkopen en drukken. Maar daar is men kennelijk nog niet aan toe en de aandeelhouders moeten hun rente hebben. Dus: subsidies.

Elders zien wij het tegenovergestelde: Een staatsbedrijf als de PTT maakt regelmatig winst. Maar sommige takken van het bedrijf leveren verlies op, zo stelt men, dus moeten de tarieven worden aangepast. Waarom eigenlijk? Het is een staatsbedrijf, een monopolie door de staat gehanteerd ten dienste van de burgers. Moet de staat daaraan dan verdienen? Stel nu eens dat de staat, die kennelijk het voortbestaan van vele kranten erg belangrijk vindt, eens in al haar dienstverlenende bedrijven als de post zeer lage tarieven voor verzending zou gaan rekenen, of zelfs dit gratis zou doen, terwijl de staat tevens zaken als btw op papier e.d. af zou schaffen voor deze bedrijven, dan zouden de kranten wel degelijk kunnen draaien en zeker zonder verlies zich kunnen handhaven. Subsidies die meestal vooral naar de zwakkeren zullen gaan, worden op deze wijze vermeden, terwijl een natuurlijke selectie mogelijk blijft, waardoor de bladen die niet aan de eisen van hun lezers beantwoorden, als vanzelf moeten verdwijnen.

Reactie: De staat heeft zelf geen centen.

Antwoord: De staat heeft geld genoeg, en wanneer zij te weinig heeft, draait zij er gewoon wat bij. Hoe zou er anders sprake kunnen zijn van een voortdurende inflatie? Indien ik u hoor zeggen dat de staat geen centen heeft, zo ontdekt ik hierin een denkwijze die kennelijk niet geheel aangepast is aan de gebruiken van de moderne maatschappij. Indien de staat immers werkelijk geen geld zou hebben, zou zij ook niet zoveel miljoenen weg kunnen gooien aan zaken die zuiver luxe zijn. Voor representatieve bezigheden en aangelegenheden, zaken die kostbaar en tijdrovend plegen te zijn, geeft de staat aan manuren, en de rest, per jaar in het geheel meer dan 120.000.000 weg. Indien men kijkt naar overbodige uitgaven, o.m. ten behoeve van het handhaven van bepaalde tradities bij leger en zeemacht, zo komt men tot de conclusie, dat hieraan per jaar gemiddeld 30 tot 300 miljoen - dit wisselt per jaar - wordt weggegooid. U realiseert zich waarschijnlijk niet, dat bv. een parade het leger aan kosten ongeveer 30.000 tot 100.000 gulden kost. Rekent men daarnaast de kosten voor anderen door stillegging van het verkeer, dat eventueel zware belasting van en beschadiging van wegen een civiele schade kan ontstaan, die vaak een meervoud van de eenvoudige kosten van de plechtigheid bedraagt. Dit komt erop neer dat een parade gehouden in een grote stad gemeenlijk het volk een kwart miljoen of meer zou kosten.

Denk eens na over dienstauto's. Die kosten ook heel wat. Zouden de heren met een taxi gaan dan zou dit gemeenlijk voordeliger zijn, vooral wanneer daarbij bepaald wordt dat voor grotere afstanden van het openbaar vervoer gebruik moet worden gemaakt. Militairen moeten natuurlijk leren chaufferen en kolonne rijden. Dat is best. Berekenen wij echter de werkelijke kosten van deze oefening, inclusief materiaalschade en schade voor anderen door het belemmeren van doortocht etc., zo kom je tot je verbazing ook al aan een bedrag dat een eind boven de 2.000.000 gulden ligt. Ik spreek verder niet over de kosten die jaarlijks worden gemaakt voor het optrekken van nieuwe, in feite vaak nog niet noodzakelijke kantoren, de inrichting daarvan op de meest moderne wijze etc., wat ook al een heel bedrag eist. Ik spreek nog niet eens over de verspilling die te wijten is aan het onnodig dupliceren van bepaalde taken. Maar wanneer u beweert dat de staat geen geld heeft, zo stel ik: wanneer de staat voor deze en andere in wezen niet bepaald noodzakelijke dingen nog zoveel uit kan geven is die staat in feite zo arm nog niet.

Zij geeft alleen te veel 'onnut' uit. Ook hier eist de nieuwe tijd een ander denken, met minder nadruk op grootsheid en representatie en meer belangstelling voor een werkelijk rationeel en slagvaardig bestuur met een minimum aan middelen met nadruk op een maximum aan daadwerkelijke diensten, verleend aan de burgers met een minimum aan administratie goedkeuringen enz.

Alleen reeds door overbodigheden te besnoeien zonder daarbij te stellen dat de mensen toch aan het werk moeten worden gehouden en in hun eigen rang en kwaliteit steeds tewerk dienen te worden gesteld, zou de staat der Nederlanden jaarlijks rond 3/4 miljard kunnen besparen. Maar zo denkt men nu eenmaal niet. Zoals de mensen ook niet schijnen te kunnen begrijpen dat je er vaak beter aan doet een fabriek dicht te gooien, waardoor 1000 mensen buiten werk geraken, dan deze fabriek te laten doorgaan tot aan haar giftige afvalproducten uiteindelijk 30 of 40.000 mensen creperen. Zoals men kennelijk ook nog niet kan begrijpen dat het in vele gevallen verkieselijker is geen uitvoerige recepties te houden, maar elkander zowel als de openbaarheid op een meer doeltreffende, maar eenvoudiger wijze te benaderen. Het is heel wat reëler rekening te houden met de toestand van het ogenblik, de stoffelijke en geestelijke mogelijkheden van deze tijd, dan ten koste van alles allerhande overbodige oude gebruiken krampachtig in stand te houden.

Wanneer mensen aan zaken denken in deze tijd, zo denken zij in de eerste plaats aan winst. Kwalijk nemen kun je hen dit eigenlijk niet, want al hun voorvaders dachten bij het begrip handel in de eerste plaats aan winst. Maar men denkt er niet over na, of het wel redelijk is dit winstprincipe in een steeds dichter bevolkte wereld nog steeds toe te passen, bijvoorbeeld wanneer het om eerste levensbehoeften gaat. Is het niet krankzinnig dat er accijnzen en belastingen zijn, waardoor de prijzen van zout, suiker, brood, vleeswaren en groenten, zuivelproducten onnodig worden opgejaagd. Men kan nu wel zeggen dat middels de subsidiepot deze gelden toch weer aan de verbruikers ten goede komen, maar zelfs indien men de volle honderd procent van de ingekomen gelden gebruikt voor het aangegeven doel, heeft deze subsidiepot een eigenaardigheid: zij slinkt altijd, zelfs wanneer er geen uitkeringen worden gedaan, omdat degenen die de gelden innen en verdelen, er ook van moeten leven. En dat loopt aardig op.

Maar over de vraag of dergelijke grote kosten voor een in verhouding niet zeer groots resultaat gerechtvaardigd zijn, denkt men eenvoudig niet na. Men zou dus in uw wereld in feite anders moeten gaan denken. Op het ogenblik denkt men in de stof op twee wijzen: In de eerste plaats is er het denkbeeld dat alles op moet leveren, wat onder bepaalde omstandigheden ter rechtvaardiging ook profijtbeginsel wordt genoemd. In de tweede plaats denkt men: wanneer iets volgens mij de moeite waard is, moet de gemeenschap maar voor de kosten daarvan opdraaien. Volgens mij is dit laatste ook al onzin. Het is mogelijk de moeite waard dat een moderne kunstenaar ook zijn moderne kunst kan scheppen. Maar ik zie niet in dat het bv. nodig is enkele tonnen uit te geven voor het groeperen van een paar stenen, omdat dit kunst heet - hoe mooi het resultaat overigens ook is. Den Haag heeft een paar ton voor iets dergelijks betaald, waarbij nog niet inbegrepen het transport en de aankoop van de stenen plus de man-uren en huur van de werktuigen, waarmee de stenen uiteindelijk geplaatst werden.

Volgens mij is iets dergelijks gewoon overdreven. Zo kan ik mij voorstellen, dat men meent, dat experimenteel toneel een kans moet hebben. Ik zou zelfs bereid zijn iets van de aanloopkosten van dergelijke experimenten te dragen, maar na enige tijd alle verdere subsidiëring stopzetten onder het motto: Indien het werkelijk zo belangwekkend en goed is, als men stelt, zal de aandacht als vanzelf voldoende toenemen om de kosten te dekken. Indien, zoals in uw land blijken moet, dat dit in meer dan tien jaren van experimenten nog steeds niet het geval is, dat de gemeenschap dan tot de conclusie komt, dat zo iets niet langer met gemeenschapsgelden betaald mag worden. Wanneer die mensen toch met alle geweld experimenteel toneel willen spelen, vind ik het goed. Maar dan moet het voor voldoende mensen ook werkelijk interessant en belangrijk zijn. Het levert dan zijn kosten wel op. Is dit niet het geval, dan zal men moeten kiezen tussen armoede lijden of andere stukken brengen.

Jongeren zijn geneigd alles wat afwijkt van de norm, 'goed' te heten. Maar de kosten worden voor het grootste deel door de ouderen opgebracht. En juist de ouderen komen in uw wereld steeds meer in het gedrang. Zij kunnen zich door het drukke verkeer niet meer vrij bewegen, zij lijden veel meer door de milieuvervuiling. Zij kunnen hun eetgewoonten niet aanpassen aan de mogelijkheden van vandaag. Er zijn nog steeds mensen die niet gelukkig kunnen zijn wanneer zij niet de gehele winter kool kunnen eten. Toch wordt aan deze ouderen mede de rekening voor de veranderde leefwijze gepresenteerd. Wat meer is: zij kunnen eenvoudig niet begrijpen waarom zij zouden moeten betalen voor anderen, terwijl voor hen nooit iemand meer dan het hoogstnoodzakelijke zou hebben betaald. Zoals vele ouderen van heden eenvoudig niet kunnen begrijpen, dat zij niet meer zo belangrijk zijn in de ogen van de maatschappij als eens in het verleden hun ouders in hun ogen waren.

Dit brengt ons direct tot het werkelijke probleem van de ouderen. Het is voor hen ondragelijk dat zij, wanneer zij eenmaal 50 of 60 jaren oud zijn, in de ogen van velen eenvoudig niet meer meetellen. Men klampt zich vast aan de een of andere positie en tracht daarin veel te betekenen. Maar dan komt het voor hen fatale ogenblik dat zij 60 of 65 jaar oud worden. Zij gaan met pensioen, vervroegd pensioen, krijgen AOW en moeten verder maar zien hoe zij het redden. Deze mensen hebben gewichtigheid en betekenis gezocht in hun maatschappelijke positie, niet in hun persoonlijke ontwikkeling. Toch is het in uw dagen vooral belangrijk dat je persoonlijk veel voor anderen weet te betekenen. In dat geval voel je je nooit uitgerangeerd, maar kom je meer tijd te kort om aan anderen te geven, naarmate je minder door werkzaamheden in beslag genomen wordt. En je voelt je daarbij dan ook steeds gelukkiger. Over deze en soortgelijke zaken moeten wij nadenken, wanneer wij een antwoord zullen vinden op uw vraag, hoe men zich aan kan passen aan de zich steeds verder wijzigende omstandigheden.

Hoe ik hierop reageer?

Ik zou vaak willen zeggen: Kom, opa, lach nu maar eens om die minirokken. Staren doe je toch al, dus schudt niet zo afkeurend je hoofd en vroeger was je ook geen heilige. En tegen de jongeren zou ik willen zeggen: Maak je niet zo druk, spot niet zozeer, wanneer iemand ouderwets is, kleren draagt die niet in de mode zijn enz. Zelf zie je er ook niet zo mooi uit en vooroordelen heb je evenzeer. Ik zou tot de mensen willen zeggen: vecht er toch niet voortdurend om wat nu juist en wat onjuist is en bovenal: dwing anderen niet voortdurend met alle middelen, waarover je maar kunt beschikken, om je gelijk te geven. Want het werkelijk belangrijke is de mogelijkheid tot een goede, gelukkige en vredige samenleving, niet de erkenning van de juistheid van jouw principes - of het nu gaat over Bangladesh, de kerk, of iets anders. Maak je zelfs niet druk voor of tegen Simonis. Ik heb trouwens horen zeggen dat de laatste er over denkt zegeltjes uit te gaan geven om meer vaste klanten te werven. U lacht om dit laatste? Vroeger bestond dit ook, o.m. op de zondagscholen. Elke keer als je kwam kreeg je een bonnetje. Voor een aantal bonnetjes kreeg je plaatjes, en voor een aantal plaatjes kreeg je een bijbeltje, en dat bijbeltje kon je dan weer voor twee kwartjes verkopen. Maar dit betekende betrekkelijk veel verveling voor in feite kleine winst, dat kan ik u uit eigen ervaring mededelen.

U kunt met die dingen uit het verleden nu lachen. Maar voor degenen die dit eens ernstig namen, blijft het een groot probleem, hoe zich aan het heden aan te passen. Zij zouden eerst moeten leren: hoe ik leef, is mijn zaak, dus is de wijze, waarop een ander leeft, ook de zaak van die ander. Wanneer je denkt dat, wat jij altijd hebt gedaan, zo zou ik tot de ouderen willen zeggen, kijk dan eens goed naar de wereld van heden. Jij hebt die helpen bouwen. Mogelijk kom je dan tot een andere conclusie. En als de jongeren denken, dat alles wat zij doen zo ontstellend nieuw en goed is, zo moeten zij toch eens nagaan, wat van hun vernieuwingen uiteindelijk overblijft over een paar jaren. Meestal is dat maar heel weinig. Hun pogen gaat gepaard met overvloedig lawaai, maar brengt uiteindelijk maar heel weinig werkelijk resultaat.

Wanneer wij ons realiseren dat hier op wordt gemerkt, dat dit veroorzaakt wordt door een gebrek aan concessie van de ouderen, geven de jongeren hiermee reeds toe dat zij niets kunnen bereiken, wanneer de ouderen de zaken die zij beginnen, niet in handen nemen en uiteindelijk afwerken. Zij die niet slagen, uiten dergelijke kreten graag. Maar dat is uiteindelijk onzin.

Steeds weer blijkt, dat jongeren iets tot stand kunnen brengen, zonder dat de ouderen zich daarmee hoeven te bemoeien, zonder dat die ouderen hen zelfs maar af kunnen remmen. Maar dan moeten die jongeren ook de moed hebben te stellen dat zij zullen werken en leven zonder steeds weer een beroep te doen op de ouderen en een aandeel op te eisen in alles, wat dezen hebben voortgebracht en nog voortbrengen. Want volgens mij is het een teken van een geestelijk milieubederf, wanneer je steeds maar weer meent, dat voor jouw behoeften en begeerten anderen op moeten draaien, dat anderen de rekening maar moeten betalen.

Al heeft men het nimmer juist zo gesteld, vaak hoort men eisen, die erop neerkomen: wij hebben een jeugdclub nodig, dus moeten de ouden van dagen het maar met wat minder stellen en wij krijgen onze zin. En dit, terwijl de jongeren, voor wie die jeugdclub zo hard nodig is, weigeren te werken of wel werken, maar elke week f20.- of meer uitgeven omdat zij zo hoognodig die nieuwe beatplaat moeten kopen. Zouden die jongeren dan tezamen en zonder ingrijpen van overheden de kosten van hun club niet kunnen betalen? Mij schijnt dit een punt van groot belang: De ouderen verwachten dat de jongeren wel op hun wijze verder zullen gaan en hen eerbiedig zullen blijven volgen. De jongeren verwachten, dat de ouderen er wel voor zullen zorgen, dat zij zonder te veel moeite hun eigen gang kunnen gaan.

Indien je je werkelijk aan wilt passen aan deze veranderende maatschappij, zul je volgens mij allereerst moeten beseffen, dat je geen rechten hebt op de ander; dat je je eigen normen en maatstaven mag hanteren, maar dat je die niet aan anderen op mag leggen, of hen voor de kosten van het handhaven daarvan aansprakelijk mag achten. Je hebt volgens mij als mens het recht te leven zoals je zelf voelt, dat het goed en juist is, te leven ook op een wijze waarmee je gelukkig kunt zijn. Maar je mag dan niet verwachten dat anderen de schade wel zullen dragen die hierbij mogelijk ontstaat, dat anderen je verantwoordelijkheden over zullen nemen en je op je wegen zullen volgen.

Een van de meest opvallende verschijnselen van uw dagen is wel - ofschoon menigeen dit nog niet beseft - het feit dat de mode langzaam maar zeker ten gronde gaat. Er worden op het ogenblik zoveel verschillende modes door elkaar gedragen, zowel door de dames als de heren, dat niet meer van een werkelijke mode gesproken kan worden. Er is een grote reeks van richtingen in de mode waar eenieder naar eigen voorkeur uit kiest, zonder zich druk te maken om het nieuwste of het meest gangbare. Ik meende dat dit het begin kon zijn van een werkelijke kerstening, een vrijmaking van bijgeloof voor de mens. Wie vandaag, oud of niet, liever in gewaden uit grootmoeders tijd loopt, hoeft zich niet te schamen. Wanneer u erg hip wilt zijn, is het ook al niet belangrijk. Wel moet u daarbij het volgende beseffen: je moet altijd iets dragen, waarin je jezelf prettig kunt bewegen en waarin je je niet te zeer tentoongesteld voelt. Wanneer je, zonder exhibitionist te zijn, je als zodanig voelt, dan kleed en gedraag je je niet goed.

Maar terug naar het onderwerp en de vraag of er een oplossing bestaat voor de steeds verder voortschrijdende milieuvervuiling in geestelijk en stoffelijk opzicht. Een oplossing komt er natuurlijk. Indien de mensen niet snel genoeg iets aan de milieuvervuilingen doen, doet de milieuvervuiling wel iets aan hen en is de zaak vanzelf opgelost. Wanneer de mensen aan hun geestelijke milieuvervuiling niets doen, de veranderingen niet willen aanvaarden en hun eigen mogelijkheden en verplichtingen in de wereld eenvoudig niet juist willen zien en waarderen, dan zullen zij in hun overspannenheid en eenzijdigheid zichzelf en anderen ten gronde richten in oorlog en vernietigingen, terwijl die dingen toch werkelijk niet onvermijdelijk en noodzakelijk zijn.

In een nutshell: de juiste aanpassing kunt u bereiken door te leven, zoals u voelt dat het voor u goed is zonder ooit anderen te beletten hetzelfde voor zich te doen.

Om even in te gaan op een hier in gedachten op mij gerichte vraag: Wat je moet doen wanneer de bovenburen voortdurend de radio en de tv. te hard aanzetten? Ik zou zeggen, dat je, rekening houdende met het voorgaande, twee mogelijkheden hebt. Ga een straatje om wanneer het je te zeer ergert. Of koop zelf zo een ding en zet het nog iets harder, bij voorkeur met een sterk contrasterende muziek.

Reactie: Daar is het probleem niet mee opgelost.

Antwoord: U krijgt zo dadelijk de gelegenheid tot het stellen van vragen en discussie, maar indien u geen bezwaar hebt zou ik wel graag eerst mijn eigen gedachtegang afmaken. Bovendien, dergelijke interrupties - ik heb er tot nu toe niet op gereageerd - vormen ook een soort vervuiling. Wanneer je met elkaar spreekt is het een kwestie van communicatie. Daaraan ontleent de uitwisseling van gedachten zijn belangrijkheid. In toenemende mate zien wij echter dat de mensen niet meer het geduld hebben of bereid zijn te wachten tot zij de afgeronde gedachte van anderen hebben kunnen vernemen. Zij vallen aan op details, begrijpen daardoor de totale strekking van het door een ander gesprokene niet of verkeerd en voelen zich vaak nog verontwaardigd en in hun rechten aangetast, omdat zij menen dat de ander hen niet begrijpt. Wat zeer vervelend is. Hier is dit niet zo erg, omdat wij uiteindelijk elkaar toch wel zullen begrijpen, naar ik hoop. Maar in de discussies buiten moet u maar eens zien hoe vaak men elkaar niet aan het woord wil laten, elkaar eenvoudig dood schreeuwt. Het gevolg is een geestelijke milieuvervuiling, een algehele onderbreking van de mogelijkheid tot communicatie. Men kent geen duiding meer t.a.v. elkaar.

Om echter na dit intermezzo op mijn onderwerp terug te komen: De oplossing zien de mensen maar al te vaak als een: lanceer een plan of dicteer een paar regels. Wat men vergeet is dat een plan of regels alleen werkelijk goed en doeltreffend kunnen zijn, wanneer men werkt met dode waarden. Mensen zijn echter levende waarden. Mensen hebben hun verlangens, hun verdriet, hun geestelijke inhoud, enthousiasme en idealen, hun pessimisme en hun ongeloof. Wij kunnen die mensen niet onder één noemer brengen. Het enige, wat wij kunnen doen is het verminderen van de verschillen tussen de mensen en gelijktijdig meer nadruk leggen op de verantwoordelijkheid die elke mens afzonderlijk draagt. Dit kunnen wij vooral bereiken door niet de verantwoordelijkheden van anderen zonder meer over te nemen. Help iemand wanneer deze je daarom vraagt, maar help hem niet wanneer hij er niet toe komt dit te vragen. En help hem vooral niet wanneer hij dit van je eist, tenminste niet voor geheel duidelijk is, ook voor de ander waar zijn rechten liggen.

Op zich lijkt dit, zoals ik toe moet geven, wel moeilijk. Zo even, bij die geluidskwestie, bleek dit ook al. Het lijkt natuurlijk wat dwaas en niets betekenend wanneer wij anderen met hun eigen wapens gaan beoorlogen. Maar soms blijft er geen andere weg meer. Een demonstrerende groep ouden van dagen bv. zal geen indrukwekkend gezicht zijn. Maar wanneer de studenten voortgaan met hun demonstraties, en hun zin krijgen op een wijze waardoor de ouden van dagen hun belangen geschaad zien, zo zou ik het toch toejuichen wanneer opgewonden krukzwaaiende opa's eveneens al demonstrerend het gehele verkeer in een stad stil zouden leggen en uiteindelijk het Binnenhof tijdelijk onbewoonbaar zouden maken. Meer redelijke en waardige wijzen van protest tegenover de luidruchtige agitatie van bepaalde groepen vinden immers geen gehoor meer. Dan lijkt mij het hanteren van dit op zich niet bepaald grootste wapen het juiste antwoord.

Want zolang een mens meent dat hij alleen op de wereld bestaat of dat zijn groep de enig belangrijke is, zal hij anderen vernietigen, zal hij het milieu steeds verder aantasten om zijn eigen voordeel zeker te stellen, zal hij denken dat alles met profijt dient samen te hangen, terwijl levensgeluk bijkomstig is. De enige werkelijke oplossing die voor de problemen van deze tijd en de zeer snelle ontwikkelingen afdoende kan zijn, is het ontstaan van een nieuw geestelijk begrip, een nieuw begrip omtrent de zin van het leven, de belangrijkheid van het leven en het mogelijk maken van levensgeluk. Indien het je toch moeilijk valt je bij dit alles zonder meer aan te passen, zo kun je anderen t.m. de mogelijkheid geven hun eigen weg te gaan, zonder daarom noodzakelijk te moeten veranderen.

Daarmee heb ik dan, met een korte onderbreking, mijn visie op het door u gestelde onderwerp gegeven. Nu is het ogenblik aangebroken dat alle opmerkingen, kreten en vragen welkom zijn.

Vraag: Is het probleem opgelost, wanneer je je radio of tv. even hard aanzet als de burens boven.

Antwoord: Je lost er het probleem zelf niet mee op. Maar je helpt wel het probleem op te voeren tot de grens van het ondragelijke, zowel voor jezelf als voor anderen. Eerst wanneer de toestand ook voor anderen werkelijk ondragelijk gaat worden bestaat de kans dat ook zij er iets aan willen gaan doen.

Het mooiste voorbeeld zien wij in de woningnood: Zolang een te groot aantal mensen in te goedkope woningen te goed woont, zal men medelijden hebben met de bewoners van krotten en de mensen die geen eigen huis kunnen vinden, maar zal men er niet daadwerkelijk aan meewerken dat er iets aan verandert. Indien echter hun eigen wijken of buurt even snel gaat verkrotten en minder leefbaar wordt, dan blijken echter de mensen opeens bereid met anderen samen iets te doen om een halt toe te roepen aan de verkrotting en woningnood.

Gezien de mentaliteit van de meeste mensen, is op het ogenblik de enige methode, waardoor men een probleem in betrekkelijk korte tijd tot oplossing kan doen brengen, dus vaak de zaak zodanig op te voeren dat er wel iets aan gedaan moet worden. Indien de bovenburen met hun muziek slechts een betrekkelijk geringe storing zijn geweest voor anderen, waar zij zich wel bij neer wilden leggen, zal het gezamenlijk produceren van differente muziek met grotere kracht een werkelijke storing gaan betekenen, waardoor dus steeds meer mensen woedend worden hierover. Tegen de tijd dat anderen woedend genoeg zijn geworden om alle overlast aan te pakken, kunt u dan desnoods uw muziek weer wat zachter zetten. Er is dan toch een begin van een oplossing voor het probleem in de maak, omdat u nu de anderen hebt geactiveerd, zodat zij ook de betrekkelijk geringe overlast van de bovenbuurman niet meer nemen. Wat je doet, is niet bepaald aangenaam voor u of anderen. Maar wanneer je net doet, of een schijnbaar niet zo erge, maar steeds optredende overlast niet belangrijk is, zal het probleem steeds erger worden.

Neem een ander voorbeeld: mensen leven bij een fabriek die de kinderen minder gezond maakt, die elke paar maanden het glas tot matglas vreet. Stel, dat zij zeggen dat de overheid toch hieraan eens iets moet doen. De kans dat er werkelijk iets gebeurt is betrekkelijk klein en wanneer het gebeurt, is het meestal voor velen reeds te laat. Die hebben dan hun gezondheid en geluk reeds verspeeld. Daarom zeg ik: wanneer de walm van de fabriek werkelijk een grote overlast en aantasting betekent en niemand wil er iets aan doen, gooi dan elke keer wanneer die overlast ontstaat, al je afval op de straten en probeer het daar te verbranden, tot een zo verstikkende walm ontstaat, dat niemand meer in die buurt kan leven. Een keer een dergelijk protest, waardoor de overlast wordt uitgebreid en meer mensen tot handelen dwingt, haalt over het algemeen meer en sneller iets uit dan 100 parlementaire acties. Het spijt mij dat ik het moet zeggen. Ik hoop hiermee dat ik mijn standpunt duidelijk heb gemaakt: Volgens mij kan het soms noodzakelijk zijn een probleem te verergeren, alleen om duidelijk te maken dat het opgelost moet worden.

Vraag: Is verdraagzaamheid niet een zeer belangrijke factor, wanneer het er om gaat tot algemene harmonie te komen?

Antwoord: Je moet kunnen verdragen dat een ander anders is, denkt, leeft, dan jij. Je hoeft echter niet te verdragen dat een ander op jouw kosten zichzelf is. Dit is een belangrijk punt. Eenieder heeft het recht te leven en te denken, zoals hijzelf dit wenst. Dat eist de verdraagzaamheid, dat moeten wij kunnen tolereren. Maar dit betekent nog niet dat je daarom jezelf aan al die anderen zou moeten opofferen en tegen wil en dank aan hen zou moeten beantwoorden.

Het is niet noodzakelijk de verdraagzaamheid tot onderwerping om te bouwen op een wijze, waardoor jezelf er aan ten onder zou gaan. Ik meende dat dit in het onderwerp reeds naar voren was gekomen. Maar omentwille van de duidelijkheid: Ik predik de aanvaarding van de ander, maar niet de onderwerping aan de ander. Ik ga uit van het standpunt dat je steeds en in de eerste plaats mag en moet trachten jezelf te zijn. Maar dan niet op kosten van anderen. Ik meen dat het begrip verdraagzaamheid daarmee juist is gekarakteriseerd. Wie anderen over zich laat lopen, verdient niet meer dan een vloermat te zijn. Wie alles wat hem ergert bij anderen, tracht te onderdrukken, kan uiteindelijk dezelfde resultaten verwachten als eens vriend Adolf, mogelijk nog velen in zijn ondergang meeslepende.

Maar de mens die respect heeft voor afwijkende denkwijzen, leefgewoonten bij anderen etc., zonder zich daarom aan de anderen en hun waardebeoordelingen te onderwerpen, is volgens mij verdraagzaam in de juiste zin van het woord en wat meer is: door deze verdraagzaamheid kan men ook elkander leren begrijpen. En daar, waar eenmaal begrip is bereikt, is zelfs iets als naastenliefde denkbaar.

Vraag: Zal deze ontwikkeling inderdaad de komende drie jaren tot werkelijkheid worden, algemeen gesproken?

Antwoord: Rekening houdende met de normale historie van de mens is dit ondenkbaar. Indien wij rekening houden met de zeer snelle progressie in vooral voor eenieder kenbare problemen, moeten wij aannemen dat er toch wat meer onderling begrip zal ontstaan in die periode, ook als dit eerder noodgedwongen tot stand komt. Vaak gedragen mensen zich als een vechtende familie: onderling vechten zij tot op het leven, maar als eenmaal de politie komt, weet opeens eenieder tegen wie men zich te richten heeft en zijn de onderlinge geschillen tijdelijk op de achtergrond gekomen. Ik meen dat bij de mensen op soortgelijke wijze een soort onderling begrip, duiding en samenwerking tot stand kan komen op het ogenblik dat problemen ontstaan die allen gelijkelijk bedreigen.

Ik meen wel dat de komende jaren een groter aantal van dergelijke problemen, soms zelfs zeer excessief, kenbaar zal worden. Ik meen dan ook te mogen veronderstellen dat ondanks de blijvende werkelijke verdeeldheid, een tijdelijke en deels schijnbare eenheid en eensgezindheid bij bestrijding van dergelijke symptomen zal ontstaan. Mogelijk voert dit inderdaad tot beter begrip en een juistere waardering voor anderen bij enkelingen, ongeacht de afwijkende denkwijzen en leefgewoonte van die anderen.

Ik ben echter niet optimistisch genoeg om zonder meer aan te nemen dat zelfs een dergelijk verschijnsel van blijvende aard zal kunnen zijn. Ik ben nog niet vergeten dat in uw land in de jaren tussen 1940 en 1945 protestant, katholiek, vrijzinnig democraat, socialist en communist samenwerkten, alsof er tussen hen geen belangrijke verschillen bestonden. Maar ik ben ook nog niet vergeten dat men reeds aan het einde van 1945 weer hernieuwd en zelfs verscherpt stelling nam tegenover elkaar. Ik meen dit te moeten zien als een verschijnsel, voortkomende uit de menselijke aard en mentaliteit dat nog wel langere tijd zal blijven bestaan. Ik meen dus niet dat de komende drie jaren en de daarin ontstane ontwikkelingen de eenheid van de mensen waar zullen maken. Daar ik echter evenmin geloof in de nu weer circulerende voorspellingen, volgens welke in 1975 de wereld ten einde zou zijn, ben ik van mening dat de mensheid de tijd heeft, mits zij tijdig genoeg beseft wat de gevaren zijn die haar bedreigen. Ik ben van mening dat de mens wanneer hij de hem bedreigende milieuproblemen op weet te lossen, ook zijn geestelijke milieuproblemen zal kunnen aanpakken en ook hier tot een oplossing zal kunnen komen binnen een - in vergelijking met de perioden van de menselijke geschiedenis - zeer korte tijd.

Vraag: Wanneer de mensen echter stoer doorgaan met vervuilen, is er dan nog kans op hulp van buitenaf?

Antwoord: Neen. Zeker niet wanneer u denkt aan hulp vanuit de kosmos, van ruimtevaarders of zo. Dit is zeer onwaarschijnlijk. Indien ik een ruimtevaarder zou zijn met een zeer hoog geestelijk niveau, zou ik weten dat het stoffelijke leven uiteindelijk niet het belangrijkste is, daar er een meer omvattend persoonlijk bestaan is, waarvan het stoffelijke bestaan slechts een enkel facet is. Ik zou dan als volgt redeneren: Indien zij zichzelf en elkander dit alles aandoen en toch geen stap terug willen doen, zijn zij niet waard in deze vorm geholpen te worden. Laat hen dus rustig zichzelf ten gronde richten, dan kunnen zij mogelijk elders een stoffelijke vorm aannemen, zodat zij dan, levende in een ander milieu met geheel andere achtergronden, mogelijk geholpen kunnen worden om beter te leven en een hoger innerlijk peil te bereiken.

Ik zou dit zeker ook doen, en weet, dat er een aantal levende wezens bestaan die de ruimte beheersen en er toch ongeveer zo over denken. Zij zeggen o.m.: de aarde kun je wel eens bezoeken, maar wees voorzichtig, want de wilde dieren zijn gevaarlijk. Waarmee zij dan doelen op de mens. Deze vorm van hulp of andere hulp uit de kosmos van meer praktische aard hoeft de mens dus niet te verwachten.

De enige hulp, die de mensheid kan verwachten is die van de natuur zelf, die, wanneer een kritiek punt bereikt is, de neiging heeft zeer spectaculair op haar wijze naar een nieuw evenwicht te zoeken. Het is zeer wel mogelijk dat de mensen die dit overleven dan inderdaad wijzer geworden zijn. Andere hulp van buitenaf hoeft men volgens mij niet te verwachten.

Reactie: Ik meen te weten dat hoge entiteiten zich met de aarde bezighouden en daarmee rekening houden.

Antwoord: Inderdaad. Denk onder meer maar eens aan de Witte Broederschap. Maar zij kunnen de mens niet dwingen, omdat een mens die nu werkelijk en op korte termijn er toe gebracht zou worden aan alle eisen te beantwoorden, in feite geen eigen wil en persoonlijkheid meer zou hebben. Men zou immers voor een praktisch en onmiddellijk resultaat gebruik moeten maken van een angstdressuur, waardoor de eigen persoonlijkheid, de eigen ervaring en bewustwording voor de mens tot praktisch nul zou worden teruggebracht.

Zij, die in de geest leven of hoger bewust zijn, weten dat de belangrijkheid van het leven berust op de daarin gelegen mogelijkheid tot uitbreiding van het bewustzijn. Zouden zij met geweld een oplossing van uw problemen willen forceren, dan zouden zij gelijktijdig het nut van het leven op aarde teniet doen voor een ieder die op aarde leeft. Dit is voor hen onaanvaardbaar. Men kan wel krachten geven en naar de aarde zenden, die een snellere mogelijkheid tot bewustwording en daarmee ook een mogelijkheid tot juistere reageren voor de mens scheppen.

Wie op de hoogte is van het programma van de Witte Broederschap voor de komende periode, zal beseffen dat men alles doet om de mensheid dergelijke krachten te doen toekomen. Maar alweer, een dergelijke kracht kan niemand worden opgedwongen. Alleen wat de mens vrijwillig aanvaardt kan hem werkelijk gegeven worden. Op het ogenblik aanvaarden de mensen vele hoge impulsen niet, omdat zij menen dat dit hen maatschappelijk zou benadelen, omdat zij daardoor in de waardering van anderen zouden dalen enz. Er zijn op het ogenblik heel wat meer mensen die ten gronde gaan, omdat zij verkeerd handelen, tegen eigen besef in, alleen maar uit angst voor gek gehouden te worden, dan er mensen zijn die, hoe gering ook, pogingen doen om geheel volgens eigen innerlijk besef te leven, ongeacht wat andere mensen ervan zeggen. Een betreurenswaardig feit dat echter op dit ogenblik nog gelijkelijk waar is voor de jongeren en de ouderen.

Ik zal nu mijn bijdrage gaan besluiten.

Wij hebben van u een onderwerp gekregen, waaraan eigenlijk niet veel werkelijke en algemeen geldende conclusies te verbinden zijn. Je kunt alleen maar een mening kenbaar maken. Ik heb dit gedaan. Je kunt uit het geheel eens enkele details lichten en daarop in het bijzonder enige nadruk leggen. Ik heb dit gedaan. Maar een aanpassing aan de veranderingen, geestelijk zowel als stoffelijk, van het milieu is iets wat geheel uw eigen zaak is. Niemand kan u aanpassen. Dat kunt u alleen zelf doen. Aanpassing betekent niet zonder meer een opgaan in iets. Elke psychiater zal u kunnen vertellen dat een mens die hij weer aan het normale leven heeft weten aan te passen, daardoor niet geheel vrij is van alle neurosen, problemen enz. Het betekent alleen dat deze afwijkingen van een gestelde norm, een zodanige uiting hebben verkregen, dat zij weer voor de gemeenschap aanvaardbaar zijn. Uw aanpassing betekent ongeveer hetzelfde. U kunt u niet zo aanpassen dat u voortdurend en geheel geïntegreerd bent met de wereld en alle ontwikkelingen. Wel kunt u ervoor zorgen dat u - uzelf blijvende - niet in voortdurend verweer komt tegen de wereld en haar ontwikkelingen, omdat je begrijpt wat er aan de hand is en desnoods node, weet te zeggen: Deze dingen zijn mijn zaak niet. Ik moet voor mijzelf verantwoording dragen, maar kan anderen niet dwingen mijn normen te aanvaarden.

Hiernaar streven is de enige enigszins reële oplossing die te geven is. En wat bv. de meer stoffelijke milieuvervuilingen betreft heb ik, naar ik meen, duidelijk genoeg gemaakt dat wanneer het gevaar in zijn huidige vorm niet of niet voldoende wordt erkend, men het maar moet helpen tot een zodanig felle ontwikkeling te komen, dat het gelijk ook voor anderen duidelijk kenbaar wordt. Alleen dan kun je, waar gemeenschappelijke acties nodig zijn, anderen ertoe bewegen werkelijk actief te worden.

Geen grootse oplossing dus voor het gestelde probleem, maar ten hoogste enkele meningen en aanduidingen. Ik hoop dat zij u toch zullen helpen te beseffen waar het in feite om gaat:

Het gaat er om dat elke mens het recht heeft zelf te leven, dat het recht op arbeid dat men de mens heeft toegekend, nog niet betekent dat eenieder ook verplicht is van dit recht gebruik te maken. Dat het recht om te studeren en kennis te verwerven nog niet het recht betekent te doen wat je wilt, of alles af te schuiven op andermans lasten. Het betekent dat het recht, een eigen geloof te belijden, nog niet het recht betekent anderen dit geloof met alle middelen op te dwingen. De rechten van de mens zeggen dat een mens het recht heeft zichzelf te zijn en gelukkig te zijn. Dit kan alleen waargemaakt worden wanneer je de mens ook de mogelijkheid biedt, op zijn eigen wijze gelukkig te zijn, op zijn wijze vrijheid te vinden en te leven. Want vrijheid wordt niet geschapen door de eisen die wij anderen stellen, maar door de vrijheden die wij anderen toe kennen. Geluk kan voor een mens niet voortkomen uit hetgeen wij hem toewerpen, maar uit datgene wat hij voor zichzelf veroverd in de overtuiging dat dit voor hem belangrijk is.

Daarmede dank ik u voor uw aandacht.

Goedenavond.

BEANTWOORDING VRAGEN

Goedenavond, vrienden.

Ik moet u allereerst mededelen dat de volgende bijeenkomst zijnde een vijfde vrijdag in dezelfde maand, bestemd is voor algemene stelling van vragen. Indien u vragen hebt, kunt u die het beste op schrift stellen.

Vraag: Kunt u iets zeggen over de verhouding tussen ouders en teenagers en discipline?
Antwoord: Dat is snel gedaan: Die verhouding is gemeenlijk een vorm van stille oorlog, waarbij op de dagen dat geld moet worden uitgekeerd, tijdelijk een wapenstilstand intreedt. Waarbij discipline over het algemeen alleen tot uiting komt in een steeds toenemend gevoel van machteloosheid bij de ouders en een steeds grotere onwil tot gehoorzamen bij de kinderen. Klaar.

U spreekt van discipline. Weet u wat tegenwoordig discipline is? Een methode van leven waaraan niemand zich werkelijk houdt, maar waarvan men vaak doet, alsof men zich er wel aan zou willen houden, wanneer anderen dat ook maar zouden doen.

Ik zal dan maar eens iets zeggen over bezinning. Ik wil dan beginnen te constateren dat er tegenwoordig zoveel over bezinning wordt gepraat, dat er weinig bezinning is, zodat de werkelijke zin van de bezinning zelfs in de praat steeds minder tot zijn recht komt. Indien men nagaat wat bezinning voor een mens in feite zou moeten betekenen, blijkt het neer te komen op een beseffen wat je eigenlijk bent, wat je in feite betekent en wat je nu werkelijk wilt. De meeste mensen denken dat zij weten, wat zij willen, omdat zij dit van anderen gehoord hebben. Maar zij weten toch niet, wat zij werkelijk willen, omdat zij er niet toe komen eens na te gaan, wat zij nu zelf werkelijk willen. En als zij alles wat zij werkelijk willen ook zouden doen, zouden zij waarschijnlijk in zodanige conflicten komen met anderen die zeggen dat je dit zelfs niet mag willen, dat zij denken dat zij anders moeten willen, dan zij willen. En daardoor hebben zij geen eigen wil meer. U meent mogelijk, dat dit taalkundig niet juist is, maar het zit werkelijk nog goed in elkaar ook en het klopt daarbij ook nog een keer.

Bezinnen? Indien ik mij moet bezinnen op hetgeen voor mij het meest belangrijke is in de wereld, zo blijkt dit voor mij te kunnen omschreven worden als lachen: Lachen om jezelf, lachen om een ander.

Lachen wanneer je ziet hoe bespottelijk zaken worden, die al te zeer worden uitgedragen. Ik vind het bv. bespottelijk, wanneer iemand met een heel dikke buik met een groot schild loopt te demonstreren "er is honger in India". Dan zeg ik voor mijzelf onmiddellijk: dat moet wel waar zijn, want daar loopt de oorzaak. Honger is natuurlijk niet mooi. Je kunt daaraan doen wat je meent dat goed is. Maar voor mij is het even belangrijk, dat je beseft dit vaak te doen op een wijze waardoor je zelf ook wat belachelijk aandoet.

Ik weet het van mijzelf. Niet dat ik het steeds weer op de voorgrond stel, maar als de gelegenheid zich voordoet wil ik daaraan nog wel eens herinnerd worden. De mens is belachelijk, doordat hij onbelangrijke dingen zodanig gewichtig pleegt te maken en zich daarbij dan zo ontstellend belangrijk voelt, dat hij niet bemerkt dat hij met geheel zijn gewicht achter zaken is gaan staan die een dergelijk gewicht niet kunnen verdragen, zodat hij uiteindelijk ten val komt. Wat alleen bij anderen een lach pleegt te wekken en bij hemzelf alleen een poging tot waardigheid wekt, wat hem dan eerst echt belachelijk maakt.

Bezinning. Waarom gaat het bv. in de maatschappij zo slecht? Hebt u daarover wel eens nagedacht? Bezinning kan u het op zich eenvoudige antwoord geven: Een ieder wil altijd meer hebben dan een ander en daardoor alleen is er nooit voor iedereen genoeg.

Waarom zijn de mensen in deze tijd zo onevenwichtig? Omdat zij geestelijke en andere pretenties hebben die zij niet waar kunnen maken, wensen koesteren t.a.v. de wereld die nooit waar kunnen worden en daarom zich gefrustreerd voelen, gaan dromen dat andere dingen op de wereld waar zijn dan de dingen die werkelijk waar zijn. Zodat zij leven in een waanwereld, waarin zij denken voor een ogenblik het evenwicht te herwinnen, dat zij in werkelijkheid nooit bezeten hebben en dat zij dan ook weer zelfs als waan verliezen op het ogenblik, dat zij weer met harde feiten geconfronteerd worden.

Dus vrienden, wanneer wij ons op de bezinning willen bezinnen, moeten wij ons allereerst eens afvragen of het wel zin heeft je op bepaalde zaken te bezinnen. Wie zich bv. bezinnen wil op de noodzaken van de gehele wereld, kan zijn zaakje maar beter opdoeken, want met al zijn bezinning kan hij zijn zin niet krijgen. Integendeel: er ontstaat een tegenzin in het leven en als zodanig bezint hij zich niet meer op de waarden van zijn leven zelf, maar is hij in feite voor de werkelijkheid bewusteloos, terwijl hij meent zich te bezinnen. Iets dergelijks is niet zinrijk. Wanneer je je wilt bezinnen, moet je dit doen op iets wat met jezelf in relatie staat. Nu zijn er natuurlijk mensen die zoveel relaties hebben dat zij zich daarop niet tegelijk kunnen bezinnen, maar dat soort relatie bedoel ik hier niet.

Ik bedoel de verhouding tussen jezelf en de wereld, datgene wat je doet en de werkelijke zin daarvan, de werkelijke mogelijkheid die daarin ligt. Je gelooft misschien. Wat je nu werkelijk gelooft, van hetgeen je beweert te geloven, is bv. een schitterend punt voor bezinning. Er zijn bv. mensen die beweren te geloven dat zij zeer deugdzaam zijn. Bezinnen zij zich hierop, dan komen zij vaak tot de conclusie dat hun zin voor deugdzaamheid maar ondeugdelijk is, daar zij voortdurend zeer ondeugend zijn onder het mom van deugdzaamheid.

Bezin je eens op jezelf, op de mens en de positie die hij in het leven in zou nemen, wanneer hij voldoende zin voor werkelijkheid zou hebben. Besef, dat u niet onmisbaar bent en dat de wereld niet om u heen draait, ook al denkt u dat het vaak zo lijkt. Naarmate een mens minder contact heeft met de werkelijkheid, waarin anderen leven, zal hij t.a.v. die anderen minder duidelijk en aanvaardbaar zijn. Maar het wordt tijd voor mij mij eens te bezinnen over de vraag, of hetgeen ik hier zeg wel werkelijk zinrijk is voor mij. Wat u betreft, laat ik het oordeel graag aan u over. Goedenavond.

(sterk verkort)

d.d. 23 juni 1972